

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti

FAN

YERDAN FOYDALANISH EKOLOGIYASI

MAVZU
02

ATROF –MUHIT MUHOFAZASI

MUQUMOV ABDUG'ANI
MURATOVICH

YERDAN FOYDALANISH
KAFEDRASI

2-mavzu: ATROF -MUHIT. INSON VA TABIAT O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR

REJA:

- 1. Atrof muhit, tushuncha va mavjudlik sharoitlari.**
- 2. Atrof muhit muhofazasi.**
- 3. O'zbekiston respublikasining asosiy yer-ekologik qonunchiligi.**
- 4. Agroekotizimlarning rivojlanish qonuniyatlari.**
- 5. Ekologik jihatdan barqaror yerdan foydalanishni tashkil etishda yer tuzishning roli.**

NORMATIV-HUQUQIY HUJJAT TUSHUNCHASI NIMANI ANGLATADI?

O‘zbekiston Respublikasining 2021 yil 20 aprelda qabul qilingan “Normativ-huquqiy [hujjatlar](#) to‘g‘risida” qonunining 3-moddasida belgilanishicha “**Normativ-huquqiy hujjat qonunchilikka muvofiq qabul qilingan, umummajburiy davlat ko‘rsatmalari sifatida huquqiy normalarni belgilashga, o‘zgartirishga yoki bekor qilishga qaratilgan rasmiy hujjatdir**”

**NORMATIV-HUQUQIY
HUJJATLARNING
TURLARI**
(5-modda)

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

O'zbekiston Respublikasining qonunlari

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi
palatalarining qarorlari

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining
farmonlari

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasining qarorlari

Vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralarining
hujjatlari

Mahalliy davlat hokimiyati organlarining
qarorlari

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING QONUN HUJJATLARI

“
Normativ-huquqiy hujjat to‘g‘risida” qonunning
6-moddasi

Normativ-huquqiy hujjatlar qonun hujjatlari hisoblanadi va ular O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari majmuini tashkil qiladi.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari **qonun hujjatlari** hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari, vazirliklar, davlat qo‘mitalari va idoralarining normativ-huquqiy hujjatlari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari **qonun osti hujjatlari** hisoblanadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan kundan boshlab, tabiatni muhofaza qilish muammolariga katta e'tibor berib kelinmoqda. **O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida** va «**Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida**» qonunlarda tabiiy resurslar, tabiatni muhofaza qilish va tabiiy boyliklardan oqilona foydalanishning ekologiq huquqiy asoslari bayon qilingan.

O'zbekiston Respublikasida «**Suv va suvdan foydalanish to'g'risida**», «**Atmosfera havosi to'g'risida**» qonunlar qabul qilingan. Ma'lumki, butun tabiiy ob'ektlar — yer, yer osti, yer usti boyliklari, suv, o'rmon, atmosfera havosi, o'simlik va xayvonot olamining vakillari davlat mulki hisoblanadi. Shu boyliklardan foydalanish uchun davlatning maxsus ruxsati va viloyat yoki tashkilot bilan davlat o'rtasidagi shartnoma asos bo'lib xizmat qiladi. Davlat huquqiy qoidalariga binoan mamlakatning xar bir aholisi toza, soglom va go'zal tabiatdan foydalanish huquqiga ega, xar bir inson tabiat elementlari yer, suv, o'rmon, o'simlik koplami va xayvonlar turlarini ijaraga olib, foydalanish huquqiga egadir.

Tabiatni muhofaza qilish ob'ektlari va muhofaza etiladigan tabiiy hududlar ([TMQT](#) qonunning 2-modda)

Tabiatni muhofaza qilish ob'ektlari (yer, yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi, atmosfera havosi) ifloslanishdan, buzilishdan, zararlanishdan, oriqlab ketishdan, vayron bo'lishdan, yo'q bo'lib ketishdan, nooqilona foydalanishdan muhofaza etilishi lozim.

Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar jumlasiga davlat qo'riqxonalari, majmua (landshaft) buyurtma qo'riqxonalari, tabiat bog'lari, davlat tabiat yodgorliklari, ayrim tabiiy ob'ektlar hamda majmualarni saqlab qolish, takror ko'paytirish va tiklash uchun mo'ljallangan hududlar, muhofaza etiladigan landshaftlar, ayrim tabiiy resurslarni boshqarish uchun mo'ljallangan hududlar, davlat biosfera rezervatlari, milliy bog'lar, davlatlararo muhofaza etiladigan tabiiy hududlar kiradi.

**Tabiatni
muhofaza
qilishdan
maqsad:
(3-modda)**

inson salomatligi uchun, ekologik muvozanatni saqlash uchun, respublikani samarali va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish manfaatlari yo'lida tabiatdan oqilona va uni ishdan chiqarmaydigan qilib foydalanish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish

jonli tabiatning turlari va genetik fondi boyligini saqlab qolish

ekologiya tizimlari, landshaftlar va noyob tabiat ob'ektlari xilma-xilligini saqlab qolish

ekologiya xavfsizligini ta'minlash

tabiat ob'ektlari bilan bog'liq moddiy madaniy meros ob'ektlarini asrab qolishdir

Tabiatni muhofaza qilish maqsadlariga erishish uchun davlat hokimiyati mahalliy idoralari, vazirliklar va idoralar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, fermerlik va kooperativ xo'jaliklar, shuningdek ayrim shaxslar xo'jalik, boshqaruv hamda boshqa faoliyatni amalga oshirish jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilishlari kerak:
(4-modda)

insonning yashash muhiti bo'lmish biosfera va ekologiya tizimlari barqarorligini saqlab qolish, odamlarning ekologik jihatdan xavfsizligi, inson va uning kelgusi avlodlari genetik fondi haqida g'amxo'rlik qilish

fuqarolarning hayot uchun qulay tabiiy muhitga ega bo'lish huquqini ta'minlash, barcha turdagi ta'lim muassasalarida ekologiya o'quvining majburiyligi

jamiyatning ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlarini ilmiy asoslangan holda uyg'unlashtirish

tabiatdan maxsus foydalanganlik uchun haq to'lash va umumiy asoslarda foydalanganlik uchun haq to'lamaslik

ekologiya ekspertizasi o'tkazishning majburiyligi

**Tabiatni muhofaza qilish maqsadlariga erishish uchun davlat hokimiyati mahalliy idoralari, vazirliklar va idoralar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, fermerlik va kooperativ xo'jaliklar, shuningdek ayrim shaxslar xo'jalik, boshqaruv hamda boshqa faoliyatni amalga oshirish jarayonida quyidagi qoidalariga amal qilishlari kerak:
(4-modda)**

tabiatdan oqilona foydalanishni va tabiatni muhofaza qilishni rag'batlantirish

tabiiy resurslarni tiklash zarurligi, atrof tabiiy muhit va inson sihat-salomatligi uchun zararli, tiklab bo'lmaz oqibatlariga yo'l qo'ymaslik

tabiatni muhofaza qilish vazifalarini hal etishda oshkoralik

tabiatni muhofaza qilish sohasida milliy, regional va xalqaro manfaatlarini uyg'unlashtirish

tabiatni muhofaza qilish qonunchiligi talablarini buzganlik uchun javobgar bo'lish.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Tabiiy resurslar — havo, suv, yer boyliklari va boshqalar davlat va uning huquqiy tashkilotlari tomonidan nazorat qilinadi. Xar bir tabiiy resursdan foydalanish ekologik va iqqisodiy tomondan rejalashtirilgan dastur asosida olib boriladi va nazorat qilinadi. Huquqiy va tashkiliy davlat nazorati: tabiatning holati, uni boshqarish ekologik nazorat shakli; davlat va turli tashkilotlar xamda korxonalararo ekologik nazorat, sanitar-ekologik nazorat va jamoatchilik nazorati o'rnatiladi.

Tabiatdan va tabiiy boyliklardan foydalanish jarayonida yo'llar, korxonalar, turli gidrotarmoqlar qurilishida xar bir ob'ekt, uning loyihasi, tabiatga keltiradigan foyda va ziyoni xar tomonlama o'rganiladi va ekologik ekspertizadan o'tkaziladi. Ob'ektning ekologik ekspertizasini bilimdon, tabiatning ekologik qonunlarini yaxshi biladigan mutaxassislar tomonidan ekspertiza qilinadi va baholanadi. Ob'ektning ekspertizasini keng jamoatchilik xam ko'rib chiqib, uning yaroqli yoki yaroksiz ekanligini aniqlanadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Tabiat elementlari bo'lmish suv, havo, yer, o'simlik va xayvonlar vakillari xamda yer usti, yer osti resurslarining tifloslantirgan, tarkibini buzgan, sonini kamaytirgan, tabiiy holati, uni ko'rinishiga, go'zalligiga, suvning tozaligiga, uni ko'p isrof bo'lishiga olib kelgan yoki foydali o'simliklarni yulgan, daraxtlarni kesgan, o't qo'ygan, xayvonlarni ruxsatsiz otgan, qazib olingan yer usti va osti resurslarini o'g'irlagan tashkilotlar, korxonalar, ularning vakillari davlat oldida javobgar bo'lib, tabiatning ekologik holatini buzgan tashkilot yoki shaxs sifatida davlat qonun-qoidalari bo'yicha javobgarlikka tortiladi yoki tabiatga, davlatga yetkazgan zarari uchun jarima to'laydi. Jumladan, atrof-muhit, atmosfera havosini tutun, zaxarli gaz bilan iflos qilgan, tarkibini buzgan yoki radioaktiv chiqindidilar tashlab, muhitning radioaktivlik darajasi oshishiga sababchi bo'lgan tashkilot yoki shaxs ekologik huquq qoidalariga asosan turli javobgarliklarga tortiladi yoki tabiatning ekologik holatini bo'zilganini tuzatish uchun ketadigan xarajatlarni qoplaydigan jarima to'laydilar.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Bunday ekologik huquq qoidalari buzilishlarini xo'jalik raxbarlari yoki huquqiy tashkilotlar kuzatishi, bajarishi va amalga oshirishlari kerak. Chunki tabiatning tabiiy holati buzilishi, havo va suvning ifloslanishi, tuproq zaxarlanishi, o'simlik va xayvonlar sonining kamayishi natijasida tabiat boyliklaridan foydalanishning hajmi, sifati kamayadi, oxir-oqibat insonlar xayotiga xavf-xatar tug'iladi, ularning salomatlik darajalari pasayadi, turli kasalliklar paydo bo'ladi, o'lim soni ko'payadi.

Tabiatning yer fondidan foydalanish va muhofaza qilish xam O'zbekiston Respublikasi qonunlari asosida yer islohatining asosiy yo'nalishlari, maqsadilari va yer fondini davlat tomonidan huquqiy asoslarda muhofaza qilinishi qayd qilingan. Qonunlarda davlat, xo'jaliklar va ayrim shaxslar o'rtasidagi munosabatlar shartnoma asosida amalga oshirilishi, shartnomani tuzishi yoki to'xtatish kabi holatlar davlat nazorati ostida bo'lishi ahiq ko'rsatilgan

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Yer resurslari va tuproqni muhofaza qilish davlatlarning qonun-qoidalari asosida olib boriladi. Yerni muhofaza qilishning, huquqiy chora-tadbirlari, undan foydalanishning hisobi, choralari va ayniqsa, qishloq xo'jalik yerlari sifatini, unumdorligini saqlash, buzilgan yerlarning bioekologik xususiyatlarini tiklash, tuproq unumdorligini oshirish, sugorish va melioratsiya ishlarini yaxshilash, tuproqni turli zaxarli moddalar bilan ifloslanishdan muhofaza qilish va bu soxada turli chora-tadbirlarni ishlab chiqish kerak.

Yerdan foydalanish va uni muhofaza qilish davlatning maxsus tashkilotlari nazoratida bo'ladi. Yerga oid qonun-qoidalarni buzgan shaxslar, tashkilotlar va xo'jaliklar maxsus huquqiy qonunlar asosida jazobgarlikka tortilladilar.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Suv boyliklaridan foydalanish xam qonun-qoidalari asosida olib boriladi, ya'ni suv xavzalari va ulardagi suvlarni huquqiy muhofaza qilish, suvning bioekologik va iqtisodiy funksiyasi xamda ahamiyatini bilish suvni ifloslovchi manbalarni aniqlash va ifloslanishga, suv zaxiralarini kamayishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Undan tashqari, suv xavzalari va ulardagi suvlarni muhofaza qiluvchi qonun-qoidalarni bilish va qoidalar asosida ish olib borish va suvni muhofaza qilishning asosiy talablarini bajarish xar bir davlat tashkilotining vazifasi xisoblanadi.

Davlat tashkilotlari suv zaxiralarini hisob-kitob qilib, rejalar asosida undan foydalanish yo'llarini ishlab chiqadilar. Ma'lum davlatlarda suvdan foydalanish uchun xaq to'lanadi. Sanoatdan, qishloq xo'jaligidan chiqqan oqova suvlar ma'lum ruxsatlar asosida ko'rsatilgan joylarga tashlanishi va toza tabiiy suvlarni ifloslamasliklari kerak. Planetadagi ayrim suv to'planuvchi voxalar, yirik daryolar, ko'llar doim davlat nazorati ostida bo'lsa, ayrimlari (Baykal, Issiqko'l) YUNESKO xalqaro tashkiloti nazoratidadir. Suvni muhofaza qilish qonun-qoidalarini buzgan kishilar, tashkilotlar qonunga binoan jazolanadilar.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

O'zbekiston Respublikasida atmosfera ifloslanishiga barxam berish va havo ifloslanishining oldini olishga qaratilgan bir qator umumdavlat chora-tadbirlarini belgilab beruvchi ko'plab qarorlar e'lon qilingan.

Davlatlar tomonidan chiqarilgan qonun-qoidalarda atmosfera havosini huquqiy muhofaza qilish va davlat tomonidan atmosfera tozaligini nazorat qilish, bu sohadagi qoidalarni buzganlarni javobgarlikka tortish ko'zda tutilgan, ya'ni atmosfera havosini muhofaza qilish va undan foydalanishning huquqiy qoidalari, chora-tadbirlari asosida atmosferaning tozaligi muhofaza qilinadi. Undan tashqari atmosferaning toza havosidan foydalanish, uni zararli chiqindi va moddalar ta'siridan saqlash maxsus tashkilotlar nazorati ostida bo'ladi. Atmosfera havosidan foydalanish qonunlarini buzgan shaxslar, tashkilotlar, xo'jaliklar «Tabiatni muhofaza qilish» qonuni me'yorlari asosida jazolanadilar.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Tabiiy yer usti va yer osti boyliklarini muhofaza qilishda uning huquqiy asoslari tushunchasi, tabiiy boyliklar davlat boyligi, ulardan foydalanish faqat davlat tashkilotlarining ruxsati asosidagina amalga oshiriladi. Davlat tasarrufida bo'lgan tabiiy boyliklarni huquqiy muhofaza qilishda doimiy muhofaza, nazorat va tiklash kabi chora-tadbirlar qo'llaniladi.

Tabiiy boyliklardan foydalanishda ekologik qonun- qoidani buzgan shaxslar, tashkilotlar va xo'jaliklar davlatning tegishli qonunlari asosida javobgarlikka tortiladilar. Bunday xolda xo'jaliq -fuqarolik huquqlari va jinoiy qonunlar qo'llaniladi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Turli davlatlarda atom energiyasidan xo'jalik jarayonlarida foydalanishda atrof-muhitni huquqiy muhofaza qilishning umumiy qoidalari, radiatsiyadan saqlanish tizimi bilan ta'minlash, yadro energiyasidan foydalanish va uni xavf-xatarsiz qilishda Xalqaro qonunlar va dasturlar asosida ish olib borish kerak. Undan tashqari, xar bir davlatning o'zining milliy huquqdari asosida atom energiyasini rivojlantirish va undan foydalanish yo'llari bo'lib, ular atom energiyasidan foydalanish Xalqaro dasturiga to'g'ri keladi.

Ma'lum vaqt ichida soni va tarqalgan maydonlari tabiiy sabablariga ko'ra yoki insonlar ta'siri ostida kamayib, o'simlik va xayvonlar turlarini xar tomonlama nazorat qilib turishni ekologik huquq asosida talab qiladi. Bir qator sabablarga ko'ra muhit bir tomonga o'zgarib turishi mumkin, ya'ni vaqt o'tishi bilan o'simlik- xayvon turlari butunlay yo'qolib ketishi yoki, aksincha, ko'payib, muhofaza qilish darajasidan chiqib ketishi mumkin. Shu tufayli o'z-ozidan «**Qizil kitob**» ni qayta nashr qilish zaruriyati tugildi. Davlat tasarrufidagi o'rmon fondini huquqiy muhofaza qilishda, foydali o'simlik-xayvonlar turlari tarqalgan hududlar, ularning maxsuldorligi, foydalanish yo'llari, ahamiyati, ekologiq madaniy-estetik va iqqisodiy tomonlari inobatga olinadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Yuqorida qayd qilganimizdek tabiatni muhofaza qilishning asosiy elementlaridan biri — bu qo'riqxonalar va buyurtma qo'riqxonalar bo'lib, ular oz navbatida biosfera genofondi — o'simlik- xayvonlarni, shu jumladan, turli tabiiy resurslarni havo, suv, tuproq va tabiiy yodgorliklarni (daryolar, sharsharalar, soylar, turli ko'rinishdagi toshlar, masalan, Omonquton hududidagi turli xil toshlar) xam muhofaza qilinadi. Chunki, ular qo'riqxonalarining fondi hisoblanadi.

Qo'riqxonalarining fondi davlat tomonidan va uning maxsus tashkilotlari tomonidan boshqariladi va maxsus hududlar sifatida muhofaza qilinadi. Qo'riqxonalar, zakazniklar qatoriga milliy tabiiy bog'lar, botanika bog'lari xam huquqiy asosda muhofaza qilinib, ularning holatini, tozaligini, tarkibini buzgan, maxsus joylardagi daraxtlarni kesgan, o't qo'ygan, o'simlik va xayvonlarga zarar yetkazgan shaxslar yoki tashkilotlar tabiiy qo'riqxonalar, buyurtma qo'riqxonalar fondini buzganligi uchun qonun-qoidalar bo'yicha javobgarlikka tortiladilar yoki yetkazgan zararini qoplashga majbur etiladilar.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Tabiat va uning resurslaridan foydalanish xamda muhofaza qilish borasida sanoat, transport va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari huquqiy tartib va qoidalar asosida ish olib borishlari katta ahamiyatga ega. Bu soxada davlat tomonidan tabiatni va uning boyliklaridan foydalanishni boshqarish, muhofaza qilish yo'llarini qonun- qoidalar asosida amalga oshirish muxim ahamiyat kasb etadi. Davlat boshqaruvi asosida havo, yer, suv, foydali qazilmalar, o'rmon, o'simlik va xayvon resurslari, xo'jaliklarning turli tarmoqlarida ishlatiladi. Tabiiy resurslardan foydalanishda yo'l, korxonalar, qishloq va shaxarlar qurilishi xamda loyihalashda ekologik xavfsizlik ekologik ekspertiza va bashoratlash kabi xizmat tashkilotlarining bilimdon mutaxassisleri (geologlar, gidrologlar, biolog, geograf, iqqisodchi va boshqalar) tomonidan berilgan tavsiflar asosida boyliklar rejaga muvofiq ishlatiladi. Bunday ishlar xar bir tashkilotning ekologik xizmati tomonidan qonun asosida nazorat qilinadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan huquqiy holat asosida foydalanishda qishloq xo'jaligining xam roli juda katta. Chunki, qishloq xo'jaligiga qarashli turli katga-kichik korxonalar, xo'jaliklar, tashkilotlar tabiatning yer fondidan va suv boyliklaridan to'g'ridan-to'g'ri foydalanadilar va aholi uchun eng zarur bo'lgan oziq-ovqat maxsulotlarini yetishtiradilar.

Ammo, qishloq xo'jaligida foydalanilgan zararli ximikatlar ekin maydonlaridan yuvilib, oqar suv sifatida daryolarga (Kdshqadaryoga, Surxon va Sirdaryolarga), ko'llarga (Arnasoy, Sariqamish) tushib, u yerdagi suvlarni, suv jonzodlarini (baliqlarni) zaxarlaydilar.

Tabiiy resurslardan foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishda shaxar-qishloqlarning xam ahamiyati katta. Chunki, xar bir shaxar, qishloq aholisi uchun suv, havo, yer, yoqilgi (ko'mir, neft maxsulotlari), qurilish materiallari, oziq-ovqat va boshqa xayotiy narsalar zarur. Aholining qurilishiga yer, tomorqa, istemoliga suv, xo'jalik ishlarini yuritishi uchun esa transport (mashina, traktor va x. k.) zarur. Insonlarni toza havodan nafas olishi uchun madaniy istrohat bog'lari - parklar, gulzorlar bo'lishi shart.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Ma'lumki, xar bir inson tabiatdan va uning tabiiy resurslari bo'lmish havo, suv, yer, o'simlik, xayvon va boshqa tabiiy xom-ashyolardan foydalanish huquqiga ega. O'zbekiston Respublikasining xar bir fuqarosi yerdan, suvdan foydalanishi, ularni ma'lum muddatga ijaraga olib ishlatishi mumkin. Shu yo'l bilan o'rmon boyliklari yoki yer osti resurslarini (tuz, soda, fosfor) xam ijaraga olib ishlatishlari yoki dehqonlar yerdan oilaviy foydalanishlari respublika konstitutsiyasi va boshqa qonunlarda o'z aksini topgan. Xar bir shaxsni tabiat va tabiiy resurslardan foydalanishlari va atrof-muhitga, uning boyliklariga zarar yetkazmasliklari, shaxslarning bu soxadagi javobgarlik darajalari ekologik huquqiy qonunlarda ko'rsatib o'tilgan.

Tabiiy resurslardan yer, yer osti va yer usti boyliklari ma'lum joyda joylashganligi sababli, ular davlat qonun-qoidalari asosida muhofaza qilinadi. Ammo, atmosfera havosining chegarasi yo'qligi, ba'zi daryolarning bir nechta davlatlarning hududlaridan oqib otishi sababli, uning tozaligi Xalqaro shartnomalar asosida muhofaza qilinadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ASOSIY YER-EKOLOGIK QONUNCHILIGI

Atrof-muhitni xalqaro muhofaza qilish davlatlar, tashkilotlar o'rtasida tuzilgan shartnomalar, kelishuvlar asosida olib boriladi va yirik muammolarni, ya'ni ko'smik fazoni, atmosferani, dunyo okeanini, yirik daryolarni, o'rmonlarni, noyob o'simlik va xayvonlar turlarini muhofazasi bilan shug'ullanib, tabiatning ekologik turg'unligini saqlash chora - tadbirlari ishlab chiqiladi. Bu borada BMT qoshidagi YUNESKO, YUNESF kabi xalqaro tashkilotlar, ular tomondan tuzilgan «**Inson va biosfera**» dasturlari maqtovgga sazovordir. Biosferaning turli hududlarida tabiat turg'unligi buzilishiga qarshi yirik ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Amerikaning Amazonka voxasidagi o'rmonlar kesilishi, Arktika va ayniqsa, Antarktida ustida ozon tuynugi xosil bo'lishi, Yevro'pa o'rmonlariga kislotali yomgirlar yogishi, dunyo okeani neft maxsulotlari, radioaktiv chiqindilar bilan ifloslanishi, shu yerdagi biologik resurslarning nobud bo'lishi natijasida noyob turlarning yo'q bo'lishi va biosfera genofondining kamayishi kabi global ekologik muammolarni xal qilishda Xalqaro xamkorlik katta natijalarga erishmoqda.

Ma'lumki atrof muhitning ekologik omillari har xil qishloq xo'jalik ekinlari va chorva mollariga bir xil ta'sir etmaydi. Ularning ta'siri mutaxassislarning fikricha quyidagicha bo'ladi:

fiziologik va biologik funksiyalarini o'zgartirib moslashishga olib keluvchi

yangi sharoitda ularning yashashi mumkin emasligini ko'rsatuvchi

organizmlarning anotomik va morfologik o'zgarishiga olib keluvchi

boshqa omillarning o'zgarishi to'g'risida xabar beruvchi

Antropogen omillarning ta'siri qanday ko'rinishda namoyon bo'lishini oldindan bilish, yerdan foydalanishning ekologik salbiy ta'sirini minimal darajaga tushirish imkonini beradi.

Nazorat savollari

1.O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining Atrof muhitni muhofaza qilish to‘g‘risidagi moddalari mazmunini tushuntiring.

2.O‘zbekiston Respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g‘risida” qonunining maqsad va vazifalarini tushuntiring.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlariga nimalar kiradi?

4.O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo‘mitasining atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlariga nimalar kiradi?

Mavzuni o'zlashtirish bo'yicha tavsiya qilinadigan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. Баратов П. Табиатни муҳофаза қилиш. Т.: «Ўқитувчи», 1991, 254 б
2. Константинов В.М. Экологические основы природопользования / В.М. Константинов, Ю.Б. Челидзе. – М.: Академия, 2001. – 208с
3. Мустафоев С, Ортиқов С, Сувонов Р. Умумий экология. Т.:2006.

Qo'shimcha adabiyotlar :

4. Полищук О.Н. Основы экологии и природопользования: учебн. пособие. / О.Н. Полищук. - СПб.: Проспект Науки, 2011. – 144 с.
5. P.S.Sultonov.Экология va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari. «MU SIQA » nashriyoti.2007,-240 b

Internet resurslari:

[1.http://www, Ziyonet. Uz/.](http://www.Ziyonet.Uz/)

[2. http:// www, guz. Ru/](http://www.guz.Ru/)

E'TIBORINGIZ UCHUN RAXMAT!!!

Muqqumov Abdug'ani
Muratovich

“Yerdan foydalanish”
kafedrası

+ 998 945811900

a.mukumov@tiame.uz

@Abdugani Muqumov